

Recenzja

Morris Nitsun

ANTYGRUPA. SIŁY DESTRUKCYJNE W GRUPIE ORAZ ICH TWÓRCZY
POTENCJAŁ

Poznań: Laboratorium Psychoedukacji & Pracownia Humani; 2015, stron 290

Przekład: Łucja Ochmańska

Redakcja naukowa i opracowanie przekładu: Jerzy Dmuchowski

Książka „Antygrupa” autorstwa Morrisa Nitsuna to pierwszy tom wydany w serii Biblioteka Nowej Myśli w Psychoterapii. Tematyka z zakresu analizy grupowej, podejmująca w szczególności istotne kwestie agresji i destrukcji w grupie jest problemem rzadko obecnym w publikacjach dotyczących psychoterapii na polskim rynku wydawniczym — tym bardziej warto zaznaczyć pojawienie się tego opracowania.

Morris Nitsun, treningowy analityk grupowy w Instytucie Analizy Grupowej w Londynie i zarazem jeden z najbardziej uznanych na świecie przedstawicieli tego nurtu w psychoterapii, przedstawia w swojej publikacji koncepcję antygrupy jako „procesów destrukcyjnych zagrażających funkcjonowaniu grupy”.

Książka rozpoczyna się prologiem, w którym autor opisuje historię z życia S. H. Foulkesa, twórcy analizy grupowej, poprzedzającą i w symboliczny sposób wyznaczającą kierunek dalszych rozważań.

W rozdziale pierwszym M. Nitsun dokonuje zestawienia różnych poglądów na terapię grupową, z podkreśleniem ich złożoności, niejasności definicyjnych, a nawet elementów deprecjonowania tej metody leczenia. Zwraca także uwagę na polaryzowanie punktów widzenia na temat terapii grupowej; od nadmiernie optymistycznego obrazu, w niewielkim stopniu uwzględniającego aspekty twórcze, do pesymistycznego skupionego na siłach destrukcyjnych.

Rozdział drugi to przedstawienie zarysu biografii Foulkesa wraz z elementami stworzonej przez niego teorii, które według Nitsuna są ze sobą ściśle związane. Autor książki nie tylko podkreśla dokonania Foulkesa i niezaprzecalną wartość metody, ale wyznacza obszary wymagające dalszych poszukiwań, jak np.: kwestię znaczenia agresji w grupie i wobec grupy, a także procesów dezintegracyjnych.

W rozdziale trzecim omówione zostało pojęcie antygrupy opisujące destrukcyjne aspekty grupy, zagrażające jej integralności i blokujące rozwój. Autor zwraca uwagę, że zjawisko to nie określa statycznej „rzeczy”, lecz obszar impulsów, postaw, zarówno świadomych, jak i nieświadomych przejawiających się inaczej w każdej grupie. Stawia tezę, że procesy antygrupowe pojawiają się w większości grup. Są sytuacje,

kiedy problemy wynikające z nich mogą zostać rozwiązane, ale zdarza się, że znacząco osłabiają grupę lub nawet ją niszczą. Interesujące jest ukazanie różnych przejawów antygrupy, jak też odniesienie tej koncepcji do wkładu Biona do rozumienia funkcjonowania grup.

Rozdział czwarty przedstawia „Kliniczne przykłady antygrupy”. Autor akcentuje przejawy tego zjawiska w grupie psychoterapeutycznej, grupie wsparcia dla pracowników służby zdrowia, a także w grupie dla osób szkolących się w psychoterapii.

W rozdziałach piątym i szóstym autor nakreśla przyczyny rozwoju antygrupy z perspektywy teorii relacji z obiektem, przyjmując „jako przewodnią zasadę koncepcję grupy jako obiektu” oraz prezentuje zjawiska determinujące powstawanie antygrupy, gdzie oprócz zjawisk regresji, lęku o przetrwanie, identyfikacji projekcyjnej, zakłóceń interpersonalnych, agresji i nienawiści, instynktu śmierci omówione zostało znaczenie zawiści w grupie. Jest ona przeważnie ujmowana w literaturze jako element relacji diadycznej, natomiast Morris Nitsun zaprezentował różne przejawy zawiści w grupach. Ciekawe jest także rozważenie istoty pojęcia sceny pierwotnej i jej funkcji dla rozwoju grupy oraz dzięki temu pogłębiania rozumienia nieświadomych fantazji uczestników.

Problematyką zagadnień technicznych w radzeniu sobie z antygrupą autor zajmuje się w rozdziale siódmym. Istotne jest, że — zresztą jak w całej książce — rozpoczyna od sformułowania problemów do rozważenia, następnie wskazuje odniesienie do teorii stanowiącej punkt odniesienia dla zagadnień praktycznych. Koncepcja środowiska podtrzymującego opracowana przez Winnicotta pozwala zdaniem autora na adekwatne podejście do ram i grupowych warunków terapii w celu osłabiania przejawów antygrupy, jak też wspomagania rozwoju grupy.

Rozdział ósmy to dalszy ciąg tematyki sposobów radzenia sobie z antygrupą — tym razem z perspektywy prowadzącego. Morris Nitsun skłania do refleksji, stawiając pytania o to, czy prowadzący uznaje istnienie antygrupy, jakie ma nastawienie do agresji. Przedstawia wskazówki, które mogą ułatwiać terapeutę radzenie sobie z zagrożeniami terapeutycznego potencjału grupy. Kładzie nacisk na badanie przez prowadzącego przeciwprzeniesienia, podkreślając różne aspekty tego zjawiska jako reakcji terapeuty na grupę, jak i na poszczególne osoby.

W rozdziale dziewiątym zatytułowanym „Transformacyjny potencjał antygrupy” autor omawia znaczenie sił destrukcyjnych jako opozycji do sił twórczych w nawiązaniu do myśli filozoficznej. Grupa rozwija się w ciągłym ruchu pomiędzy tymi biegunami, co może powodować jej transformację. Interesujące jest ukazanie podejścia do tego zagadnienia z perspektywy ogólnej teorii systemów i pojęć psychoanalitycznych. Wskazuje także na rolę procesów antygrupowych przywracających równowagę w sytuacji np. nadmiernej idealizacji grupy. Rozdział dziesiąty to kliniczna egemplifikacja procesu transformacji w grupie terapeutycznej.

W przedostatnim rozdziale Nitsun dokonuje analizy sił antygrupowych w kontekście pozaterapeutycznym, a mianowicie w rodzinie, organizacjach i kulturze. Pomimo upływu prawie 20 lat od pierwszego wydania książki w języku angielskim przez Routledge, uwagi autora na temat przemian technologicznych, społecznych, rozpadu grup czy autodestrukcyjności nie straciły na aktualności.

Ostatni rozdział stanowi podsumowanie rozważań i próbę określenia miejsca procesów antygrupowych w analizie grupowej. Autor proponuje przekroczenie dualizmu pojawiającego się w niektórych podejściach psychoterapeutycznych i uznanie, że i kreatywność, i destrukcja, „progrupa” i „antygrupa” pozostające ze sobą w interakcji mogą sprzyjać zarówno powrotowi do równowagi, jak i rozwojowi.

Warto zwrócić uwagę na układ książki, który jest przejrzysty, ze spisem treści i indeksem nazwisk. Treści są poparte bogatym doświadczeniem klinicznym autora i przykładami z praktyki. Znaczący jest podtytuł „Siły destrukcyjne w grupie oraz ich twórczy potencjał”, który wskazuje na możliwości wykorzystania zjawisk antygrupowych przez prowadzącego, terapeutę czy inne osoby mające do czynienia z grupą, nie tylko terapeutyczną.

Z pewnością jest to książka pomocna i użyteczna zarówno dla praktykujących psychoterapeutów grupowych, jak i osób szkolących się w psychoterapii.

Wybór tej pozycji jako pierwszej przez redaktorki serii Annę Król-Kuczkowską i Agnieszkę Iwaszkiewicz bez wątpienia zachęca do sięgania po kolejne tomy.

Jacek Kopeć